

Scarlat Callimachi
(1937)

SCARLAT CALLIMACHI s-a născut în București în anul 1896, într-o veche familie boierească, care a dat Moldovei patru domnitori și un mitropolit.

A urmat studiile liceale în București, iar facultatea de drept la Paris.

În anul 1924 a colaborat la ziarul: „Facla“ și „Chemarea“ editate de N.D.Cocca.

În același an se căsătorește cu Dida Solomon, care va deveni o mare actriță a teatrului românesc.

A participat activ la grupările literar artistice de avangardă ale anilor '30, redactând gazeta „Punct“, al cărei director a fost (1924–1925), alăturându-se ulterior revistei „Contemporanul“, editată de prietenul său Ion Vinea.

S-a dedicat mai apoi unor studii cu caracter istoric despre principatele române, publicate în foileton de cotidienele „Adevărul“ și „Dimineața“.

În anul 1927 i se naște singurul fiu, Dimitrie Callimachi, viitor publicist de prestigiu.

A fost militant activ al mișcării antifasciste din România, fiind membru cofondator al Comitetului Național Antifascist (1933), al Blocului Democratic și al asociației „Amicii U.R.S.S.“ (1934)

Ca vicepreședinte al blocului democratic, a semnat în 1935 actul de constituire al Frontului Democratic Popular, alături de Frontul Plugarilor și Partidul Socialist, sub gorunul lui Avram Iancu, la Țebea, împreună cu dr. Petru Groza, Petre Constantinescu Iași, Ghiță Pop și alți fruntași ai partidelor democratice din acea vreme.

A avut o contribuție importantă în apărarea muncitorilor înțemnițați după greva de la atelierele C.F.R. „Grivița Roșie“, asigurându-le asistență juridică în procesele declanșate ulterior fruntașilor mișcării greviste, cu sprijinul unor avocați celebri din Franța. De unde și consacrarea renumelui de „Prințul Roșu“.

În tot acest timp, a editat la Botoșani numeroase gazete antifasciste: „Clopotul“, „Soarele“, „Raza“, „Glasul nostru“, „Torța“, „Horia“ ș.a. (1933–1934), suprimate pe rând de cenzura vremii, de unde și schimbarea frecventă a titlurilor acestora.

A fost condamnat de Tribunalul Militar din Iași la un an de detenție pentru articolul *Căderea Babilonului* apărut în 1933 în ziarul „Clopotul“, considerat incendiar.

A fost internat în lagărele de concentrare de la Miercurea Ciuc, Caracal și Târgu Jiu în anii 1940–1941.

În anii 1937–1939, a militat în cadrul „Comitetului mondial împotriva războiului și fascismului“, creat în Franța de Henri Barbusse și Paul Vayllant-Couturier, colaborând totodată la oficiosul „Clarté“ al acestei asociații.

Întors în țară, fiind ofițer de cavalerie, a fost concentrat și trimis pe frontul rusesc cu Regimentul Trei Călărași (1941–1944).

S-a reîntâlnit cu gazetăria politică după 1944, la ziarul „Victoria“, alăturându-se lui Miron Paraschivescu ș.a.

Dezamăgit, s-a retras din viața politică, dedicându-se istoriografiei, cu deosebire studiului relațiilor politico-militare româno-ruse. Din 1948 a fost director la Muzeul Româno-Rus.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România.

A decedat la 2 iunie 1975 la București.

DESTINUL UNUI MANUSCRIS

Voi încerca să reconstitui aici sinuoasa călătorie prin timp a manuscrisului acestei cărți, de la autor și până în mâinile dumneavoastră, astfel cum „a fost să fie“ – acum îmi dau seama – hărăzită, probabil, în Poziția Astrelor. Aproape patruzeci de ani, cât am purtat după mine prin diverse locuri cele cinci caiete voluminoase conținând cartea, un șir de stranii coincidențe și paradoxuri au făcut să accept și să consider această „povară“ ca făcând parte din propriul meu destin.

... La 10 aprilie 1969, ca urmare a reîmpărțirii teritorial-administrative a României – când așa-ziselor regiuni și raioane de sorginte sovietică le-au luat locul tradiționalele județe românești –, mi-a fost dat să fac parte din echipa de gazetari, să-i zicem de elită, la scara valorilor de atunci, detașată de fostul cotidian regional din Suceava, cu misiunea să renască, la noi dimensiuni, celebrul ziar „Clopotul“, din noul județ Botoșani. Celebritatea, absolut reală, epocii, care a devenit, prin forța evenimentelor, de tristă amintire în accepția lumii „eliberată de comunism“ de astăzi, consta în faptul că gazeta „Clopotul“ a fost recunoscută ca fiică legitimă a Partidului Comunist Român din laudata sa ilegalitate. Paradoxală era însă paternitatea concretă a publicației, întrucât fondatorul și finanțatorul aceluși „Clopot“ de dinaintea celui de-al doilea Război Mondial nu era altul decât prințul Scarlat Callimachi – descendent al marilor voievozi și domnitori moldoveni! Un prinț comunist, căruia contemporanii i-au și zis, nu fără maliție, Prințul Roșu!

Eram o echipă de buni și entuziaști gazetari, în particular prozatori și dramaturgi, poeți și critici, artiști plastici – cu primele cărți publicate sau în curs de apariție –, dar în fiecare dintre noi își făcuse loc și mândria ascunsă de a simți atingerea mantiei unui trecut nobil și fabulos, personificat prin legendara figură a prințului Scarlat Callimachi. De-a lungul călătoriilor de documentare prin acele ținuturi moldave, se întâmpla să întâlnim veterani ai evenimentelor și prefacerilor pe care roata istoriei le-a săpat adânc în amintirile lor, iar unii dintre ei, aflând că suntem de la ziarul „Clopotul“, își aminteau cu profund respect de boierul Scarlat Callimachi și de omenia sa în relațiile cu țărani de pe moșia de odinioară. A fost meritul întregii echipe că numele ziarului în noua formulă a devenit respectat și chiar de temut la toate nivelurile societății botoșănene de-atunci, iar măsura acestei audiențe ne-o dădeau cititorii din cele mai varii pături sociale. Ar fi grăitor să amintesc aici, bunăoară, că

în faimoasele *plenare ale activului de partid* din acei ani, primul secretar al județului – indiscutabil mai puternic decât „baronii locali“ din democrația românească actuală – își presăra muștruluaia subalternilor cu citate din articolele noastre din „Clopotul“. Iar la „centrul“ din capitală al puterii absolute, unde întreaga presă locală era citită, cum se spune, cu lupa, „Clopotul“ din Botoșani se afla permanent în top și dat ca exemplu de originalitate și eficiență a demersului publicistic. Sunt convins că tinerii confrăți gazetari de astăzi, din presa românească, strident autodeclarată *liberă*, vor strâmba din nas la aceste rânduri, fără să știe cu cine au de-a face de fapt. Pentru că în plinătatea epocii dictatoriale de atunci, și în ciuda cenzurii omniprezente, noi făceam gazetărie curată și în cel mai autentic stil de... scandal tipic american: cu sprijinul tacit al organelor de ordine, dădeam spargerii organizate la cele mai mari depozite, devalizam filiala locală a Băncii Naționale, intram prin efracție în schimburile de noapte ale fabricilor, schimbam (cu dovezi de abuzuri și luare de mită) șefi de gară și alți „patroni“. Aveam la conducerea ziarului oameni deschiși la nou și ne străduiam, reușind adesea, să înnoim spiritualicește locuitorii și așezările lor.

Primeam sute și mii de scrisori de la cititorii din orașe și sate. Dar n-am să uit niciodată plicul din București, sosit pe numele meu, cu adresa caligrafiată de un expeditor meticulos, al cărui nume m-a făcut să tresar. Îmi scria fondatorul „Clopotului“ de odinioară, prințul Scarlat Callimachi! Nu mai știu la care articol de-al meu se referea în acea scrisoare, îmi mărturisea pur și simplu că îi făcuse plăcere, drept care mă felicita și îmi ura succese profesionale în continuare. Mi-am cuibărit în inimă această dovadă de prețuire, care mi-a întărit încrederea în condeiul meu, fără să pot scăpa de sentimentul că îmi scrisese nu un descendent, ci chiar un Domnitor al Moldovei...

În acest peisaj generos în valori culturale, pășind poate chiar pe urmele lui Mihai Eminescu în parcul botoșănean ce-i poartă numele, în lumina inconfundabilă a peisajelor zugrăvite de Luchian sau în penumbra sălilor teatrului și filarmonicii, am trăit din plin anii cei mai frumoși de gazetărie, deprinzând disciplina și ordinea scrisului zilnic, știința de a-mi asculta semenii și bucurându-mă din plin de libertatea creației. În acel an 1969, mi-a apărut cartea de debut, cu nuvele, sub titlul *Exilul pisicilor* – și nu în colecția dedicată debutanților, ci în seria autorilor de prestigiu, ca Fănuș Neagu, Constantin Țoiu și alții. Devenit astfel autor de carte, scriitor expus în librării, am început să-mi fac dosarul de primire ca membru al Uniunii Scriitorilor din România. Aveam nevoie de recomandări scrise de la trei membri titulari ai Uniunii și am îndrăznit, cu infinită sfială, să cer una și de la Alțea Sa Princiară Scarlat Callimachi.

Emoția întâlnirii cu prințul, acasă la domnia sa, în București, pentru a primi olografa și generoasa recomandare, mi-a estompat detaliile ambianței. Mi-a rămas mai mult în suflet momentul întâlnirii cu o legendă vie, de parcă aș fi avut parte de binecuvântarea unei făpturi cerești. Și chiar mă simțeam ca într-al nouălea cer, în posesia acelei recomandări (și de la cine? de la un Prinț adevărat!), care avea să-mi deschidă cariera de „scriitor cu acte“.

Am fost primit direct ca membru titular al Uniunii Scriitorilor din România în anul 1970 (și asta numai cu o singură carte!), ceea ce era pe atunci o excepție. L-am mai vizitat o dată

pe Prinț, pentru a-i mulțumi. Cu această ocazie, am intrat în posesia manuscrisului acestei cărți, pe care Dumneavoastră o citiți acum.

Nu-mi amintesc exact cuvintele sale, de aceea nu-mi permit să folosesc ghilimele sau linia de dialog. Sensul cuvintelor cu care mi-a oferit cele cinci caiete ale manuscrisului acestui roman era că nu știe dacă și când îl va putea publica vreodată, lăsându-mi libertatea să mă ocup, dacă se va ivi ocazia, de tipărirea lui sau să fac ce voi ști. Era o mare responsabilitate, pe care, optimist, am acceptat-o.

Întors la Botoșani, mă aflam încă sub impresia lecturii manuscrisului acestei „*răscruci de vremuri*“, carte evident nepublicabilă de către vreo editură din anii socialismului, când propriul meu destin de tânăr „scriitor cu acte“ a ajuns, datorită aceluiași frumos ziar „Clopotul“ pe care-l serveam cu credință, la o altă răscruce, pe cât de incredibilă, pe atât de absurdă.

Pe lângă numeroasele cronici literare, recenzii și note de lector favorabile cărții mele de debut, apărute în revistele vremii, nu aveam de unde să știu că presa ideologică îmi face onoarea de a-mi analiza proza. Așa se face că tocmai prima mea carte și autorul ei au devenit punctul unic pe ordinea de zi a unei Adunări Extraordinare a Organizației PCR din redacția ziarului „Clopotul“. Și astfel am aflat, din acidul referat prezentat organizației, adică dragilor și respectabililor mei confrați și colegi, că temuta revistă „Lupta de clasă“ (!) mă critica pentru modul în care denigram, în cartea *Exilul pisicilor*, pe nimeni altcineva decât clasa muncitoare, descriind-o cu... mijloace olfactive! Iar „aripa durilor“ din organizația de partid, adică bătrânii comuniști înrăiți în toate relele, au speculat momentul în favoarea lor, în lupta deschisă ce se ducea în redacție pentru întinerirea gazetei. Și au încheiat prezentarea cu o concluzie imbatabilă: Ori Alexei Rudeanu este nesincer cu partidul, una scriind în articolele din ziar despre realitățile socialiste și cu totul alta acasă, în cărțile lui, ceea ce îl face evident incompatibil cu calitatea de activist în presa partidului, ori este slab pregătit ideologic, ceea ce îl face la fel de incompatibil! Mi s-a dat cuvântul să-mi spun punctul de vedere, pentru ca organizația să analizeze ce măsură se poate lua împotriva mea. Era clar ca lumina zilei că „măsura“ era deja stabilită și orice aș fi spus nu m-ar fi ajutat să ies din situația asta, practic, fără ieșire. Eram iremediabil damnat, ca mulți alții din vremea aceea care s-au bucurat de atenția vigilentei noastre „Lupte de clasă“. Atunci am făcut singurul lucru posibil în situația mea: am sfidat respectuos toată organizația, declarând că analiza și critica literară nu este de competența ei, drept care renunț la calitatea mea de membru al acelei organizații, am depus pe masă carnetul de membru PCR și am ieșit în aer liber. Atât le-a și trebuit celor din „aripa durilor“, ca să deschidă pe loc o altă... ordine de zi, având ca unic obiect excluderea mea din rândurile glorioase ale partidului comunist. Ceea ce dragii mei colegi și confrați au și votat în unanimitate, iar a doua zi, prin curier, am primit acasă și decizia de desfacere a contractului de muncă, conform articolului... literei... din Codul Muncii, adică „necorespunzător“. Pe terasa din parc, la cafea, unde ne întâlneam zilnic, aceiași dragi colegi și confrați mi-au relatat apoi, chicotind, că „durii“ uitaseră să mă scoată de pe „panoul de onoare“, unde figurasem, lună de lună, în fruntea... întrecerii socialiste.

Deci datorită uneia și aceleiași cărți de debut, *Exilul pisicilor*, aceeași societate de atunci mă primea, aproape simultan, în Uniunea Scriitorilor și în Uniunea Ziariștilor din România, dar mă excludea din PCR – „forța conducătoare“ a României...

Cu asta s-a încheiat scurta mea carieră de glorie la ziarul „Clopotul“ din Botoșani.

Ajuns la primul domiciliu flotant din acest nou început de viață – fără serviciu și fără nici o perspectivă, cu odioasa tinichea de „necorespunzător“ în cartea de muncă, primul lucru pe care l-am făcut a fost să dau foc la conținutul unui lădoi uriaș cu manuscrise, fotografii, tăieturi din ziare și scrisori adunate în perioada muncii la „Clopotul“. Acest impuls de moment l-am regretat adesea, în ciuda explicabilei stări de spirit în care rămăsesem pentru mult timp. Singurul obiect pe care nu l-am dat focului a fost manuscrisul lui Scarlat Callimachi. În peregrinările anilor ce au urmat, cutreierând în căutarea unui loc de muncă potrivit cu ceea ce învășasem bine să fac, adică să scriu, meleagurile maramureșene, bistrițene, sibiene, ieșene sau prahovene, am cărat după mine manuscrisul cărții *La răscruce de vremuri*, având grijă, din timp în timp, să-i schimb ambalajul, pentru a nu-i deteriora conținutul. Am mai ars de atunci mii de pagini de ciorne, manuscrise, șpalturi, tăieturi din gazete, scrisori și fotografii, dar pachetul acela a fost totdeauna departe de flacăra focului. În el aveam nu numai manuscrisul legendarei figuri a lui Scarlat Callimachi, dar și o felie din propria viață, din iremediabil pierduta tinerețe, din visuri și iubiri, din pasiunea gazetăriei, din tot ce fusesem și n-am mai retrăit niciodată. Cele mai dramatice clipe prin care a reușit să treacă neatins acest pachet au fost „cruciadele“ mele cu șoarecii, în cabana de la poalele Bucegilor, pe care o și botezasem, din cauza asta, *șoricărie*.

Așa au trecut peste patruzeci de ani. Editorii noștri, probabil singurii din lume care n-au înțeles că menirea editorului este *să cumpere opere* pentru a le publica, și nu *să ceară bani autorilor*, cărora le-am propus editarea romanului, nu s-au arătat interesați. Până când am găsit altă făptură, parcă de sorginte cerească – așa cum îmi păruse și legendarul cărturar român de stirpe domnească, Scarlat Callimachi, a cărui recomandare mi-a deschis poarta spre destinul de scriitor – care a preluat cu generozitate și entuziasm soarta manuscrisului îngălbenit de vreme. Aceasta este distinsa doamnă editor Suzana Holan, proprietara casei editoriale Anima, a cărei siglă o puteți vedea pe coperta cărții de față.

Alexei Rudeanu

București, 17 martie 2008

PARTEA ÎNTÂI
ROMAN TURCULEȚ

*Părinților mei,
Alexandru și Maria,
in memoriam*

I

Anul 1917.

Început de primăvară.

Omătul pornise să se topească pe ici, pe colo.

Un vânt rece șuieră în jurul ceainăriei din mica piață a orașului B.

Birjarii sorb un ceai fierbinte sugând o bucățică de zahăr de culoarea cenușii.

Fum gros, miros de cizme unse cu grăsime, miros de sudoare.

În jurul ceainăriei o căsuță joasă, cu acoperișul de tablă peticită, cu ferestre aburite și strâmte, parcă lovite de un cutremur – câteva sănii, câteva trăsuri cu un cal sau doi. Pături sau fâșii de postav cu un șiret subțire de blană roasă de molii, pe crupele cailor.

Era încă bine frig...

Stoluri de ciori, în vârtejuri tăcute, se așezau pe acoperișul ceainăriei și în curțile din împrejurimi.

Un fum negru ieșea în cercuri răscolite, ca un pumn răvășit de păr în voia vântului, dintr-un coș.

— Bem un ceai? zice Roman Turculeț.

— Să bem, răspunse scurt Pamfil Ababei.

— Șloim!... Șloim!... Două ceaiuri și zahăr... Ai înțeles?... Să fie ceaiul fierbinte și curat.

Înainte de a urma cu însemnările privitoare la acești doi fii ai țării noastre, trebuie însă să facem un portret al fiecăruia dintre ei.

Pamfil Ababei, un tânăr în vârstă de 25 de ani, era fiul unui învățător din satul Vorona. Cu sprijinul tatălui său, reușise să facă studii excepționale la facultatea de litere din Iași și să obțină o diplomă cu „magna cum laudae“.

Înalt, băiat frumos, tare brun, părul negru, ochi mari, căprii, are o fire blândă, prietenoasă și înțelegătoare față de toți cei care-l înconjuraseră atât în ultimele clase de liceu, cât și în facultate. Rămăsese, în decursul anilor de studii, strâns legat de satul său natal și de minunatele păduri în care își petrecuse anii copilăriei.

Pamfil Ababei rămăsese un fiu supus al tatălui său, iar acesta, pe drept cuvânt, se putea mândri cu el și în sat și orișunde venea vorba despre Pamfil.

Se împrietenise cu Roman Turculeț, din primele zile când se întâlniseră în clasele școlii de ofițeri de cavalerie.

Neamul Turculeților era un vechi neam moldovenesc. Marele istoric Nicolae Iorga alcătuisese, boierului Bogdan Turculeț, o genealogie care-i arăta începuturile, de pe vremea domnului Petru Rareș. Vechii boieri Turculeț dăduseră Moldovei un domn (care însă nu putuse să pună stăpânire pe scaunul domnesc) și un mitropolit cu multă carte și iubitor al norodului.

Roman se născuse și trăise până la vârsta de zece ani în satul Vârful Câmpului. Avusese o copilărie fericită: crescuse într-un parc cu copaci bătrâni, cu flori multe și, întotdeauna, înconjurat de o droaie de băieței de vârsta lui – fii ai unor țărani care lucrau la curtea și în grădina boierească.

Castelul de la Vârful Câmpului era o clădire în stilul „empire“ rusesc, cu câteva zeci de camere, toate mobilate cu mult gust, cu mobilă franțuzească și italienească. Bunicul lui, Bogdan Turculeț, cheltuisese o avere ca să dea castelului de la Vârful Câmpului o înfățișare de reședință domnească. Pe lângă mobila de stil, Turculeții aduseseră mii de cărți de mare preț, și biblioteca lor era cunoscută până dincolo de hotarele țării.

Roman se deosebea mult ca înfățișare și ca fire de Pamfil. Se născuse ca un răsfățat al sorții; în copilărie i se îndeplineau toate dorințele; în școală fusese un elev cu calități obișnuite. Își luase licența în drept la Paris. Trecuse cu multă ușurință examenele, fiind în anii primului război mondial. Îi plăcuse să petreacă zile și nopți întregi cu fetele în *boît*-ele din Montmartre și în Cartierul Latin.

Ca om, era blând, timid, nu-i plăceau certurile, se simțea bine când era singur sau cu câte un prieten ca Pamfil. Rareori se mânia: atunci, era violent. Foc de paie, însă. Supărarea lui se stingea repede și, de cele mai multe ori,

se împăca cu cel cu care se certase. Era autoritar și avea gesturi de boier născut, iar nu făcut. Fire țesută din multe contraziceri.

De stat nu prea înalt, foarte slab, frunte boltită, ochi de un albastru-verzui, privire blândă, câteodată cu licăriri de adâncă tristețe; profil grecesc, așa cum îl au statuile din antichitate ale lui Apollo. Avea un ușor accent străin în vorbire.

Avea prieteni puțini, neamuri cu care nu prea se întâlnea, așa precum și tatăl său, îndepărtat de ele.

— Șloim!... Șloim!... Vino, vino! Am să-ți spun ceva. (Șloim se apropie repede. Știa că boierul Turculeț era darnic la bacșiș.) Mai dă-ne două bucățele de zahăr.

— De unde, coane!

— Fă rost!...

— O să 'ncerc.

Se îndepărtă.

Cât ai clipi din ochi, Șloim se întoarse cu două bucățele de zahăr înfășurate într-o ruptură de ziar.

Roman și Pamfil își băură până în fund ceașca de ceai.

— Ai aflat, Roman?...

— Ce?

— Țarul a abdicat.

— Cu ce pot să-i ajut? Prea și-a făcut de cap, el și toată șleahța lui de nemți și de trădători, în frunte cu Rasputin. Trădători pe front, lipsă de arme, de muniții, de mâncare...

— La Petrograd sunt cozi nesfârșite în fața brutăriilor. Am aflat asta de la un ofițer francez, care a venit de acolo. Tot el mi-a mai spus că lumea e sătulă de război și că muncitorii uzinelor Putilov au ieșit în stradă, cerând pâine.

— Ce se va întâmpla?

— Cine poate ști!

Tăcere.

— Ce se va întâmpla cu noi, dacă rușii fac pace cu nemții?

— Înghițim gălușca, dragă Roman.

— Franța?... *Dieu est trop haut et la France est trop loin.*

II

Cursurile școlii de cavalerie luaseră sfârșit. Elevii, cu gradele de plutonieri și de sergenți, fuseseră repartizați la diferitele regimente de roșiori și de călărași.

Roman plecase în permisie la castelul părintesc de la Vârful Câmpului. Îl rugase și pe Pamfil să vie pentru trei zile cu el. De acolo, fiecare pleca să se prezinte la unitatea sa.

Bătrânul Turculeț, fiind grav bolnav, se afla în Elveția sub supravegherea unor doctori. Castelul cu multe odăi era tăcut și nici frumusețea parcului cu copaci bătrâni și cu sute de flori luminoase nu era în stare să-i redea farmecul anilor din trecutul lui glorios.

Odăile erau umede și friguroase. Colbul așternuse o pojghiță cenușie pe vitrine, pe mese, pe mobila stil, pe cărțile rămase în bibliotecă sau răvășite pe masa rotundă din mijlocul ei.

Slugile curții erau puține: grădinarul neamț cu trei ajutoare – țărani bătrâni din Vârful Câmpului – un bucătar mai întotdeauna amețit de drojdie, un rândaș, două jupănese, un vizitiu și un grăjdar ghebos, om cu frica lui Dumnezeu, fost călugăr în tinerețe, izgonit din tagma călugărească fiindcă violase o fată bătrână. Mai era și moș Sandu, omul de încredere al curții, al lui „conu' Mitică“, tatăl lui Roman.

Roman și Pamfil dormeau amândoi în camera care fusese, cu mulți ani în urmă, dormitorul tânărului Turculeț. Mesele le luau în sufrageria cea mică, așezată la capătul unui gang ce ducea la bucătărie.

Roman și Pamfil ședeau în fața ferestrei deschise a odăii de culcare și priveau, tăcuți, la covorul de flori ce înconjură, din trei părți, castelul. Un cuc glăsuia undeva în depărtare, zeci de vrăbii ciripeau săltând pe crengile unor caiși și pruni încă în floare. Fluturi săltau printre valurile rocoalelor și stelelor țesute din flori.

— Ce liniște binefăcătoare! Ce minunată priveliște!, zise deodată Pamfil.

— (După câteva clipe.) Și când te gândești, că suntem în plin război, că sunt oameni care mor, că sunt oameni care suferă în spitale, răspunse Roman... Iar noi privim la această minunată înfățișare a naturii, respirăm parfumul florilor și ne îmbătăm cu armonia ciripitului șagalnic al vrăbiilor.

— Război!...

— Vestigii ale veacurilor de barbarie.

— Război!... Viață și moarte. Ce rost are?

— Să facem România Mare!

— *Amu* dacă armatele rusești nu mai vor să se bată ce-o să ne facem noi?

— O să ne ocupe nemții toată țara.

— Și atunci, ce va fi cu România Mare?

Cineva bătu în ușă.

— Intră!, zise Roman.

Jupâneasa mai în vârstă intră.

— Ceaiul e servit.

— Mi-ai pregătit două ouă moi la pahar?

— Da.

— Dar tu, Pamfil, ce vrei să mănânci la ceai?

— Pâine cu unt.

— Peltea de gutui mai este?

— Da, conașule.

— Bine... Venim.

Maria era în serviciul familiei Turculeț de la vârsta de 15 ani. Era al zecelea copil al unui țăran fără pământ și fără vite.

Se duseră în sufragerie și-și băură ceaiul în tăcere.

Roman își aprinse o țigară.

— La ce te gândești, dragă Pamfil?

— La clipele, la ceasurile care trec. Mai avem două zile, patruzeci și opt de ore, de stat în acest mic colț de rai, apoi trebuie să plecăm: tu la Regimentul 10 Roșiori, eu la 3 Călărași.

— Da... dar e mai bine să nu ne mai gândim la plecare. Să ne bucurăm din plin de visul acesta... Hai acum, dacă vrei, să facem o plimbare prin parc. După aia, vreau să merg până la grajd să văd ce mai fac iepelile pe care ni le-au lăsat și să mă joc cu cei doi mânji.

— Hai!

Se sculară și ieșiră în grădină, pe ușa de lângă bucătărie.

Vasile, bucătarul, pregătea masa de seară. Trăgea de zor dintr-o țigară lipită de buza de jos.

— Sărut mâna, conașule!

— Bună... Vasile.

Bucătarul părea treaz. Surâdea fericit. Când era băut, îndeobște, era trist și adesea îl apuca un plâns nervos.

Se preumblară pe aleile întunecoase de castani, la marginea lacului, apoi se opriră lângă un tufiș uriaș și bogat în alune.

Se așezară pe o bancă.

— Aici veneam când eram un băiețel de opt-nouă ani și-mi culegeam un pumn de alune, pe care le spărgeam cu o piatră cenușie, cu laturile aspre. Mă revăd lângă acest frunziș – bineînțeles, și el era tânăr pe atunci, mai puțin stufos ca *amu* și nu așa de înalt. Eram fericit să culeg alunele, să le despart de învelișul lor verde și să le strivesc cu piatra mea cenușie, pe care o ascunsesem în dosul tufișului.

— Bune vremuri, Roman.

— Atunci nu știam ce e războiul. Credeam că soldații erau doar oameni folosiți pentru parăzile de Zece Mai, pentru manevre, jocul de-a războiul. Nu m-am întrebat însă niciodată ce e un război. Auzisem vorbindu-se, parcă, de răniți, de morți... Dar nu m-am încumetat să întreb: ce e un rănit, ce e un mort... Alergam prin parc, mă jucam cu băieții desculți, cu cămășile prăfuite – uneori zdrențăroase –, cu copiii din sat. Eram fericit. Aveam de mâncare tot ce îmi dorea inima, aveam ghete în picioare și un pat curat, alb și moale. Zic: eram fericit. *Amu*, Pamfil, am ajuns să cred că cu cât adâncești mai puțin problemele politice și sociale, ești mai fericit. Cum eram eu în copilărie.

— Poate... Dar noi nu putem trăi așa izolați de un zid chinezesc, de viața din jurul nostru.

— Am fost fericit, Pamfil, în acele vremuri fiindcă nu m-am întrebat niciodată de ce Mitică sau Vasile umblă în picioarele goale și poartă o cămășuță zdrențuită...

— Da?...

— Nu e bine, fără îndoială, să trăiești stăpânit de un asemenea egoism... Dar eu eram pe atunci un copil care nu trăiam decât în belșug și nu cunoșteam alte înfățișări ale vieții... Dar să nu mai filozofăm!... Hai, la grajd!

— Sunt sute de mii de oameni maturi, care trăiesc așa cum trăiai tu copil, fără să se gândească la nevoile și la suferințele celor din jurul lor.

— Nu e bine...

Se îndreptară încet spre grajd.

Vizitiul plecase în sat.

Doar grăjdarul ghebos și cu frica lui Dumnezeu se afla acolo.

— Ce mai faci, prea cuvioase?

Roman zâmbea, gata să izbucnească în râs.

— Nu vă bateți joc de mine, conașule. Eram tânăr când s-a întâmplat...

— Lasă vorba, Partenie! Vreau să văd mânjii!

III

Se întunecase de mult de-abinelea.

Luna venea încet spre ferestrele castelului. Mutra ei era, în parte, acoperită de o fâșie străvezie de nori. Părea zâmbitoare. Ei nu-i păsa de război.

Bufnițe și lilieci ciocăneau neconținut la porțile nopții.

— Auzi, Pamfil?

— Da. Vești rele, zice poporul.

— O fi zicând, dar eu nu cred. Încercă să surâdă.

Pamfil ședea pe pat.

Dormea într-o cămașă țărănească lungă până la glezne.

— Ei, ce zici? Plecăm mâine.

— Cu vrerea sau fără vrerea noastră, dragă Roman.

— Așa-i!... Am dat poruncă să pună caii la trăsură mâine, la opt dimineața... În două ceasuri putem fi la gară. Ce zici?

— Cred.

Se culcară. Roman stinse lampa. Bufnițele și liliecii din parc nu încetau cu vorba lor.

.....
Șoseaua cobora și urca cât puteai cuprinde cu ochii. Un șarpe uriaș de culoarea omătului îngălbenit, cu pete ici și colo, cenușii se târa între lanuri de grâu, ovăz și floarea soarelui.

Colbul gros de aproape o palmă ridica valuri de fum în urma trăsurii.

Dogoarea dimineții prevestea o zi călduroasă.

Doar din când în când, o căruță cu un cal sau doi boi cu un moș sau cu femei și copii.

Câmpul fără urmă de suflet de om, grâul ca fire de aur aștepta să fie secerat.

Nimeni. Nici vuiet de glasuri, nici doine țesute din vorbe de jale.

Trăpașii lui Turculeț, bine hrăniți, mâncau pământul.

Roman și cu Pamfil priveau tăcuți la holdele uitate de oameni.

În mintea lor, se întrebau și unul și celălalt dacă se vor mai întoarce vii, sau măcar în parte nevătămați în acest ținut îndepărtat al Moldovei. Le era drag pământul unde se născuseră.

— La ce te gândești, Pamfil, rosti pe neașteptate Roman.

— Fără îndoială, la ce te gândești și tu... Un iz de moarte plutește în jurul nostru.

— Fii optimist! Surâde, râde în hohote!... Ne vom întoarce pe-aici vii și sănătoși. Suntem tineri și viața de mâine e a noastră.

— Crezi?

— Sau, poate, te-a cuprins frica, frica de moarte?

— Pe mine?... nu, nu! Vom trăi, cât ni-e scris să trăim.

.....
Peron de gară mică.

Nici un călător civil.

Doar militari: soldați în uniforme decolorate, peticite la pantaloni și la coate, cu bocanci, opinci sau cizme prăfuite; ofițeri nebărbieriți, tăcuți, vorbind domol cu ostașii. Teama de moarte îi apropiase de trupă.

Bufetul gării avea rafturile goale; câteva sticle de țuică sparte fuseseră aruncate într-un colț sub un maldăr de ziare mototolit și de hârtii unsuroase. Nimeni nu se mai gândea că odaia ar fi putut fi măturată.

Roman și Pamfil se urcară într-un vagon de clasa I-a. Mai toate geamurile erau sparte și catifeaua smulsă de pe bănci. Își puseră geamantanele în plasă și se așezară.

Roman își aprinse o țigară.

— Cu Dumnezeu înainte, zise și-și făcu cruce.

Un șuierat prelung și răgușit. Cu greu, trosnind din toate încheieturile, trenul se puse în mișcare...

IV

Roman Turculeț își alesese un adăpost doar în parte acoperit cu trunchiuri de copaci și cu saci de nisip. Printr-o spărtură, făcută cu zile în urmă de un obuz, se putea vedea o bucată de cer alb-albastru aproape negru cu o mare de stele așezate în valuri.

Era o noapte răcoroasă.

O parte din efectivul Regimentului 10 Roșiori ocupase un sector al frontului de la Oituz.

Sublocotenentul Turculeț era întins pe o pătură cazonă, cu mantaua ca pernă. Își adâncise capul în faldurile mantalei și privea cu ochii larg deschiși la colțul de cer care părea, din când în când, că se lasă în jos, tot mai jos, ca să acopere tranșeea, frontul de la un capăt la celălalt. Roman închidea atunci ochii ca să nu mai vadă nimic, apoi, cu teamă, îi redeschidea ca să-și dea seama repede că fusese doar o iluzie optică. La patru-cinci sute de metri de adăpost erau așezate două tunuri, care trăgeau, în răstimpuri neregulate, obuze asupra liniilor germane.

Soldații moțâiau în linia de tranșee care lega adăpostul cu altul. Țăcănitul unei mitraliere germane îi trezea, din timp în timp, și, instinctiv, degetele lor căutau trăgaciul armei. Uneori, câte un glonte șuiera spre tranșeele nemțești și atunci nemții din față puneau o mitralieră să răspundă.

Era o noapte de august.

Roman nu putuse să adoarmă. Stătuse tolănit mai toată ziua: fuma neconținut și citea. Adusesse câteva cărți cu el.

«Dormeau adânc sicriile de plumb
Și flori de plumb și funerar veșmânt
Stam singur în cavou... și era vânt...
Și scârțâiau coroanele de plumb...»

Poeziile lui Bacovia îi plăceau mult. Le citise și le recitise de zeci de ori și de fiecare dată găsisese alt gând ascuns, altă frumusețe rostită de poet. De ce, în noaptea aceea de august, prima strofă a poeziei din volum i se frământa în gând? Era ca un leit-motiv obsedant dintr-o compoziție.

Nu se gândise deloc la moarte. Șuieratul sau, mai bine-zis, țuiitul unor schije de obuz, care cădeau în apropierea adăpostului său, nu-i vorbiseră de moarte.

Atunci, de ce cuvintele: «Dormeau adânc sicriile de plumb» îi ciocăneau mereu creierul, întreaga ființă?

Făcu o sforțare uriașă. Aprinse o țigară. O mitralieră începuse să țacăne undeva.

Își pironi privirea asupra petecului de cer scăldat în valuri de stele. Frică de moarte? Nu! Tinerețea lui nu-i îngăduia să analizeze acest fenomen: trup murind, omul dându-și sufletul, cum se zice în popor, și prefacerea lui într-o bucată țeapănă de carne și oase, chip ca de ceară etc.

Văzuse, pe front, morți: unii rostogoliți lângă tranșee, alții adormiți lângă un trunchi de copac, cu ochii larg deschiși și triști. Fugise de lângă ei, închisese ochii, trecând în apropierea lor.

Nu voia să știe de moarte.

Privea cerul, stelele, valurile luminoase, care păreau că joacă infinitul în brațele lor. Deodată, trecură stele căzătoare: dâre de lumină, elipse de viață, apoi, nimic... Ca un foc de artificii.

Stelele, își șopti Roman, ce sunt: corpuri vii sau moarte? De ce n-am puterea să mă ridic până la ele, să le pipăi, să le sorb lumina cu ochii, cu tot trupul? Sau, poate, sunt frânturi sfâșiate de planete, care, când te apropii de ele, se sting ca lumina unui felinar șubred în bătaia vântului?

Stelele cântate de poeți.

Stelele cântate de veacuri.

Stelele cântate de eternități trecătoare.

Aș vrea să știu care-i steaua mea! zise cu glas tare.

Stelele nu-i răspunseră.

Încerca să le numere.

Nu reușea.

I se închideau ochii.

.....
 Adormise. Îngeri cu aripi de stele îl înălțau spre marea de stele ale lunii aug-
 gust.
 Un bombardament violent de artilerie.
 Mitralierele țacăneau de jos în sus și de sus în jos.
 Granatele explodau în fața tranșelor noastre.
 Nemții încercau un atac.
 Cavaleriștii noștri trăgeau de zor. Câte unul gema deodată sau se prăbușea
 tăcut în tranșee.
 Viață și moarte.

 Roman Turculeț stătea între soldații săi și trăgea cu mitraliera.
 Uitase de stele.
 Uitase de moarte.
 Totuși, ridică odată privirea spre cer. Marea stelelor se înfuriase. O spumă
 argintie se întindea, cât puteai cuprinde cu ochii, din cer.
 S-au stins, parcă, stelele, își zise în gând.
 Privi țintă în fața lui.
 Doi soldați nemți căzuseră pe sârma ghimpată în dreptul mitralierei mănuite
 de sublocotenentul Roman.
 Ucisese doi oameni.
 Încetul cu încetul, liniștea coborî în acel sector al frontului.

V

Roman era îndrăgostit.
 Stătea în fața ferestrei sufrageriei și privea la apele aproape cenușii ale Nevei,
 care împingeau alene blocuri de gheață mari și mici. Unele erau de culoarea
 opalului, altele ca malachitul, altele cu reflexe de cer albastru închis. Che-
 iurile erau pustii, doar din când în când un trecător sau un grup de oameni
 treceau grăbiți, fără să se uite la jocul apelor spălăcite. Era o zi de primăvară.
 Soarele se străduia să sfărtece ceața străvezie și să se așeze, în toată maiestatea
 sa, pe întreg întinsul orașului Petrograd. 1918.

Primele zile de primăvară.
 Olga G. țesea un ciorap, așezată la capătul mesei de stejar. Într-un colț al
 odăii, o icoană de argint aurit, înfățișând un cap de Christ, scânteia la lu-
 mina candelii aprinse. Dar, înainte de a urma cu povestirea noastră, datorăm
 cititorilor câteva lămuriri. Cum ajunsese Roman Turculeț la Petrograd?

 Războiul se sfârșise așa precum știm: cu pacea de la București. Turculeț,
 crescut într-o atmosferă de adâncă dragoste pentru poporul și cultura fran-
 ceză, simțise o dezamăgire cruntă când se semnă îngenuncherea față de ar-
 matele germane. Se hotărî, deci, să acționeze așa cum va fi sfătuit de
 conștiința sa de soldat român.
 Dezertă și părăsi Moldova într-o noapte rece cu lapoviță, cu cea din urmă
 misiune militară franceză. Plecase îmbrăcat într-o tunică veche de sergent
 aviator francez.
 Drumul, pe care îl apucaseră, străbătea întinderi nesfârșite din Ucraina. Glo-
 dul, pe șosele, era cât palma și, poate, și mai adânc. Așa înaintară zile ne-
 sfârșite – pe vânt care tăia ca briciul, pe zile cu lapoviță, pe zile cu soare
 cu dinți.
 Armatele rusești, care săraciseră frontul, mărșăluiau încet pe șoselele largi,
 soldații îndreptându-se spre satele lor, sătui de moarte și de foamete.
 Satele erau ca pustii. Locuitorii se ascunseseră în casele lor, iar foștii stăpâni
 fugiseră, care încotro putuse să apuce. Duminicile, poporul se îndrepta spre
 biserica satului, clopotele sunau și corbii treziți din amorțeala lor se speriau,
 se roteau în văzduh, ca apoi să se îndrepte spre lanurile care-și arătau go-
 liciunea neagră acolo unde omătul se topise.
 Pe Olga G., care venea de pe front unde lucrase ca „sistriță“ într-un tren
 sanitar, o întâlnește într-un sat unde poposise timp mai îndelungat o frântură
 de regiment de cazaci și misiunea franceză. Mâncau cu toții la aceeași po-
 potă.
 Acolo, pe o canapea care se găsea încă în biroul directorului fugit (popota
 se afla în clădirea destul de frumoasă a școlii), Roman Turculeț a avut întâia
 lui convorbire cu Olga G. Ofițerii francezi plecaseră să se culce și cei patru
 sau cinci ofițeri ruși (care îmbrăcaseră tunici de soldați) jucau, pe un colț

de masă din sala de mâncare, cărți. Soba era fierbinte, cărbunii se stingeau pe încetul și răspândeau o căldură ca de zi de primăvară.

Olga G. vorbea bine limba franceză, încât se putea înțelege de minune cu Roman. Vorbiseră despre multe: despre viața lor, despre revoluție, despre artă, despre literatură.

Poeții ei preferați erau Baudelaire, Heine și Pușkin.

Roman își aducea bine aminte că prima lui întrebare a fost:

— Ce crezi despre revoluție?

Olga n-a răspuns numaidecât. Privirea ei luminoasă se întunecă pentru câteva clipe.

— Revoluția ne-a surprins ca și pe Dvs. ..., nu pot zice, totuși, că a fost ceva cu totul de neașteptat.

— De ce?

— Eu am fost cu o lună sau două înainte de izbucnirea ei, la Petrograd. Lipseau pâinea și carnea. Erau cozi la toate băcăniile, mai ales în cartierele marginase ale orașului. Soldații și răniții veniți de pe front erau sătui de război. Germanii aveau arme și mâncare, ai noștri aveau gloanțe numărate pentru puști și mitraliere, cât despre mâncare, era o rușine ce li se dădea... Ofițerii și bogătașii huzureau la restaurantele de lux din Petrograd, se îmbătau fără rușine și petreceau cu tot soiul de femei și cu țigăncile din corturi... Eu am văzut toate astea și eram tare amărâtă... dar n-aveai cu cine vorbi. Mi-am zis, uneori, că nu-i a bine... Am plecat iarăși pe front, fericită c-am putut să mă întorc între admirabilii noștri soldați... (Tăcu câteva minute.) Unde o să ne ducă această revoluție, nu știm... Vom trăi vremuri foarte grele... Să uităm ziua de astăzi, a și trecut! Să vorbim despre altele!... Păcat că n-avem un pian pe-aci. Îmi place muzica lui Beethoven și a lui Chopin.

— De când n-ai mai văzut un pian? Roman surâse.

— Tot timpul cât am fost, luni și luni, pe front. Acum am, iarăși, un pian... bătrânul nostru pian...

— Mi-ai fi cântat o nocturnă sau o mazurcă... sau o sonată... așa cum îmi cânta mama mea, când aveam opt ani...

.....

— Nu vrei să-mi cânti „marșul funebru“ al lui Chopin?

— Ce te-a apucat, dragul meu?

— S-ar potrivi de minune cu acest sfârșit de iarnă și cu cântecul Nevei care sfarmă blocurile de gheață și le duce departe, departe, spre brațele mării, spre nesfârșit.

— Nu pot!... Mă leagă amintiri prea dureroase de această melodie... Îți voi cânta o nocturnă... sau, poate, vrei o mazurcă?... Să ai doar puțină răbdare, că mai am puțin de țesut la un ciorap...

Roman se îndepărtă din fața ferestrei și se apropie pe nesimțite de Olga. O cuprinse cu brațele. Îi dădu capul puțin pe spate și o sărută îndelung pe frunte.

— Ce faci?

— Te sărut.... Ești o femeie admirabilă...

— Crezi?

— Da. Ești și ai fost tot timpul călătoriei noastre – pentru mine – ca o mamă grijulie, ca o amantă, ca un înger păzitor. Adu-ți aminte ce ai făcut la Kazartin...

— Te-am ascuns. Ei puteau să te împuște. Erau beți. Băutura îi înnebunește. Ce-ai avut să-i repezi cu vorba și să-i ameninți?

— O nebunie în acele zile!

— Da.

— Te-au ținut arestat în sala de așteptare a gării. Au trimis după șefi. Au venit câțiva marinari, băieți tineri, frumoși, cu privirile luminoase. Ei ți-au dat dreptate, apoi au plecat și tu ai rămas arestat.

— Așa-i!

— Santinela ta, care era beat mort, a ațipit, rezemat de arma lui. Tu ai sărit atunci ca o pisică pe una din ferestrele deschise și te-ai ascuns într-un vagon. În gară, era un tren lung, cu vagoane de marfă și vagoane pentru cai..., un tren pentru soldații care hotărâseră să se întoarcă la vetrele lor. Cei din vagonul unde te-ai ascuns ne-au făcut și nouă loc, am pus pătura noastră peste amândoi, prefăcându-ne că vrem să ne odihnim. Norocul nostru a fost că trenul s-a pus în mișcare peste câteva minute. Era înțepenit în gara Kazartin de mai multe ceasuri. Fochistul nu voia să plece, spunând că n-are lemne destule să ajungă... nu-mi mai aduc aminte până la ce gară...

— Am avut noroc, Olga.